

ภาวะต่างคนต่างอยู่ในสังคม เพื่อการพัฒนาประเทศไทย กับสิ่งท้าทายด้านความรับผิดชอบต่อ ร่วมกันต่อสังคม

ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุริย์ชัย หวันแก้ว*

* ศาสตราจารย์เกียรติคุณสาขาสังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(บทความรับเชิญ)

ภาวะต่างคนต่างอยู่ในสังคม

เพื่อการพัฒนาประเทศไทย

กับสิ่งท้าทายด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
ต่อสังคม

ความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์กับการพัฒนา: ความจำเป็นกับสมรรถภาพทางจริยธรรม

โลกปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการใช้ประโยชน์จากความรู้สังคมศาสตร์ โดยเฉพาะความรู้เชิงสังคมที่มีความสอดคล้องต่อความต้องการ และเป็นประโยชน์ต่อการที่สังคมจะสามารถเผชิญกับภาวะความเชื่อมโยงอย่างซับซ้อนในยุคโลกาภิวัตน์ได้ ข้อสำคัญได้แก่ลักษณะของความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยทั้งในด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และทรัพยากร ความเชื่อมโยงเหล่านี้ถือได้ว่ามีในระดับที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ ทำนองเดียวกันผลกระทบต่อสังคมไทยจากบริบทที่เชื่อมโยงอันซับซ้อนนี้มีมากในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์เช่นกัน การเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ดังกล่าวเรียกร้องให้สังคมไทยต้องเตรียม

ความพร้อม ประเทศไทยไม่มีทางเข้าใจบริบทของโลกในปัจจุบันได้เลย หากจะเลยและไม่อาศัยประโยชน์จากความรู้ด้านสังคมศาสตร์ที่เท่าทันสถานการณ์

แต่ทว่า “ศักยภาพความเป็นไปได้” เหล่านี้อาจเป็นเพียงคำโตอันไม่อาจจะเป็นจริงได้เลย ด้วยเหตุผลนี้เองจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่สภาพแวดล้อมการวิจัยและทางวิชาการของประเทศจำเป็นต้องเผชิญกับความจริงโดยต้องแปรเปลี่ยนไปเอื้ออำนวยให้สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์สามารถทำความเข้าใจและยึดสภาพการณ์ / การเปลี่ยนรูปของโลกในทุกระดับให้ได้

การเร่งดำเนินการดังกล่าวนี้จำเป็นต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ที่เกิดขึ้นในบริบทโลกปัจจุบัน กล่าวคือภูมิทัศน์การพัฒนาในโลกได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วมีศูนย์กลางใหม่ปรากฏตัวขึ้นทั้งในปริมนทลด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี แต่ทว่าเราทั้งหลายต้องเผชิญกับความจริงที่ว่าช่องว่างและหุบเหวระหว่างความรู้ประเภทต่างๆ ยังดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ในกรณีประเทศไทยวงการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในบริบทโลกาภิวัตน์ตกอยู่ในสภาพไร้สมรรถนะในการเผชิญกับปัญหาดังคา ขณะที่การพัฒนาก่อนความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมที่มีได้ลดลง และภาวะวิกฤตแห่งพินพิภพและชีวิตขาดความร่มเย็น ศักยภาพแห่งความรู้และภูมิปัญญาที่กล่าวถึงข้างต้นจะแสดงผลออกมาได้จริงหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับการรับรู้ต่อ “ภาพใหญ่” ที่เปลี่ยนไปแล้ว รวมทั้งการรับรู้ต่อความเสี่ยงและภัยอันตรายอยู่เบื้องหน้า ถ้าหากไม่พิจารณาการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ทั้งในโลก – สังคม และในหมู่ประชาคมวิชาการของเราเอง บทความนี้มีวัตถุประสงค์จะชี้ถึงปัญหาการขาดความเข้มแข็งของประชาคมวิชาการและภาวะความแตกแยกหลายระดับในวงวิชาการสังคมศาสตร์

ว่าสืบเนื่องมาจากหลายเหตุปัจจัย ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการพัฒนาวิชาการ ความรู้ในยุคพัฒนาอุตสาหกรรม และในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะขาดความสมดุล ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทางวิชาการมีได้จำกัดอยู่แต่ในกรอบวิชาการเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านเทคนิควิธีวิจัยจริงอยู่มีประเด็นปัญหาเรื่องของ “มาตรฐานการวิจัย” “ความเป็นวิทยาศาสตร์ของความรู้” หรือแม้กระทั่ง “ความเป็นกลางทางวิชาการ” แต่อย่างไรก็ดีบทความนี้เสนอว่าสำหรับบริบทประเทศไทยปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบสถานะของความรู้และการวิจัยทางสังคมศาสตร์เอง รวมทั้งฐานคติญาณวิทยา (เช่น positivism) ในบริบทโลกร่วมสมัย และโดยเฉพาะจำเป็นจะต้องพิจารณาการแบ่งแยกกันทำงาน (division of labor) ระหว่างสาขาวิชาและวิธีวิจัยที่มุ่งความเป็นเลิศเฉพาะส่วน ทว่าขาดปฏิสัมพันธ์ทำให้เป็นเงื่อนไขของความคับแคบ (provincialism) ที่เติบโตขึ้น สถานการณ์ปัญหาการแบ่งแยกกันโดยขาดปฏิสัมพันธ์เดิมนั้นถูกตอกย้ำให้ร้ายลึกลงไปอีกทั้งในระดับภูมิภาคและระดับชาติ โดยเฉพาะสืบเนื่องจากความขัดแย้งรุนแรงทางการเมืองในระยะเวลา 7-8 ปีที่ผ่านมาทั้งในระดับชาติ และความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ภาวะความแตกแยกหรือภาวะต่างคนต่างอยู่มีผลกระทบต่อแวดวงความคิดในสังคม ทำให้ความเป็นประชาคมทางวิชาการอ่อนแอ ไม่สามารถแสดงความรับผิดชอบต่อสถานการณ์ปัญหาสังคมได้

สถานการณ์และปัญหา

1. โลกาภิวัตน์ในปัจจุบันนำโดยเศรษฐกิจการค้า

ปัจจุบันเป็นกระบวนการที่ขาดสมดุลแต่ท่าว่าเร่งรัด มีผลกระทบกว้างขวาง ขณะที่ละเลยมิติจริยธรรม ทำให้กระบวนการและ

ผลขาดความเป็นธรรม โดยเฉพาะลักษณะการพัฒนาที่มีความไม่แน่นอน
สูงและขาดความยั่งยืน (Unsustainability)

2. สภาวะของความรู้ในปัจจุบัน : โครงสร้างของวิชาการกับ โครงสร้างอำนาจของโลกสมัยใหม่¹

ในโลกปัจจุบันที่พลวัตการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเร่งรัด
ข้อที่น่าสังเกตได้แก่ช่องว่างระหว่างพลังการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง
กับระบบตลาดและระบบทุนกับความรุ่มเย็นของชีวิตและผลประโยชน์
ของสาธารณะนั้นกว้างขวางยิ่งนัก ขณะเดียวกันสังคมศาสตร์อันได้แก่
รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา กำลังเผชิญกับ
(จุดเปลี่ยน) สำคัญในด้านฐานคิดและญาณวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ความเกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์และความรู้แบบ
อื่น ๆ ในปริบททฤษฎีสังคมและนโยบายสาธารณะในสังคมทุกระดับ
นับว่ามีมากกว่าช่วงใด ๆ ในประวัติศาสตร์ของวิชาที่ผ่านมา

- ข้อมูล (data) แตกต่างจากความรู้ (knowledge)
- พัฒนาการสาขาย่อย เช่น เศรษฐศาสตร์พัฒนาการ พัฒนา
สังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนา เมื่อเทียบกับประชากรศาสตร์มีความ
เข้มแข็งแตกต่างกัน(ทั้งนี้อาจรวมถึงการที่มีนักเศรษฐศาสตร์ไม่สนใจ
และไม่ยอมรับความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มสังคมศาสตร์)
- องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการ
สนับสนุนมากกว่า และเติบโตกว่าสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ใน
สัดส่วนที่แตกต่างกันมาก

¹ อิมมานูเอล วอลเลอส์ไตน์ และคณะ. เปิดโลกสังคมศาสตร์.

- การเปลี่ยนแปลงของสังคม / เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ฯลฯ รวดเร็วในอัตราที่เร่ง ทว่าความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงล่าช้าและไม่เชื่อมโยงจนตามไม่ทัน

- วิกฤต : โครงสร้างอำนาจของความรู้ (ระหว่างสาขาวิชาการ) กับโครงสร้างอำนาจในการพัฒนาปัจจุบัน

3. การเปลี่ยนแปลงในบริบทเชิงสถาบันที่เกี่ยวกับความรู้และวิชาการ

ในระยะเวลา 2 - 3 ทศวรรษมานี้เองได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในบริบทเชิงสถาบันในนโยบายสาธารณะสำหรับสังคมศาสตร์ และในการปฏิบัติการเรื่องการตรวจสอบ (accountability) และการประเมินผล² (assessment) ในรูปของการทำงานที่มุ่งผลงานเพื่อตอบสนองตัวชี้วัดแบบต่าง ๆ (key performance indicators) การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มักจะได้รับคำแนะนำ ดำเนินการโดยมิได้เอาใจใส่ต่อสังคมศาสตร์ในบริบทที่มีมิติใหม่ ๆ อย่างเพียงพอ และมักจะถูกมองข้ามการให้ความสำคัญแก่ความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหา (ช่องว่างทางด้านความรู้) ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน ข้อที่น่าสังเกตและน่าเป็นห่วงยิ่งว่ากระแสการทำงานวิชาการ และวิจัยให้ตอบสนองต่อตัวชี้วัดนั้น ประเด็นปัญหาที่พึงพิจารณาพบทวนหลายประการ และหากขาดความพยายามพิจารณาในภาพรวม และมียุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมประเทศที่แตกต่างกันแล้วไซ้ กระแสการจัดอันดับระดับโลก ย่อมกลายเป็นแรงกดดันอันยิ่งใหญ่แต่ทว่าไร้เหตุผลต่อการกำหนด

² International Social Science Council. World Social Science Report 2010.

ทิศทางการอุดมศึกษาที่ควรจะเป็น³

ขณะเดียวกันในยุคโลกาภิวัตน์ที่เน้นการมุ่งหน้าเรื่องด้านการค้าพาณิชย์นี้โดยไม่พิจารณาสถานการณ์ให้คำนึงถึงด้านสังคมและการพัฒนามนุษย์ ตลอดจนความยั่งยืนของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย ย่อมทำให้การดำเนินบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาบกพร่อง ในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างน่าห่วงใย⁴ การขาดการทบทวนและวิพากษ์วิจารณ์ต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ย่อมจะทำให้การเร่งรัด “ปฏิรูปการศึกษา” กลายเป็นกับดักของ “ตัวชี้วัด” และ “การประเมินผล” ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณและความก้าวหน้าในอาชีพการงาน ทั้ง ๆ ที่ในหลายกรณีไม่สอดคล้องกับสภาพความจำเป็นในการแก้ปัญหาที่เป็นจริงของสังคมและชุมชน

4. ความเข้าใจตนเองต่อสถานะของวิชาสังคมศาสตร์ในบริบทปัญหาของโลกและสังคม⁵

กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ อันได้แก่ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ศีลภาสาตร์ และนิเทศศาสตร์ จำต้อง

³ UNESCO Global Forum on Rankings and Accountability in Higher Education : Uses and Misuses.

⁴ Communique of the 2009 World Conference on Higher Education. The New Dynamic of Higher Education and Research For Societal Change and Development.

⁵ Immanuel Wallerstein. *Unthinking Social Science: The Limits of Nineteenth-Century Paradigms.* และ U. Beck, A. Giddens and Scott Lash. *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order.*

เข้าใจฐานะของตนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง มิใช่เพียงมองตัวเองได้จากสายตาตัวเองเท่านั้น (inward looking) ทำให้เกิดความเคยชินแต่่มมอง “เข้าข้างตนเอง” โดยไม่รู้ตัว นักสังคมศาสตร์ไทยมีความจำเป็นต้องมองให้กว้างกว่าบริบทเฉพาะแต่ในภาควิชา หรือในคณะวิชาหรือในสถาบันที่คุ้นเคยเฉพาะถิ่นที่ ยิ่งหากพิจารณาในมิติเวลาที่มีความจำเป็นจะพิจารณาไกลกว่าบริบทปัจจุบันเท่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองเห็นภาพตัวเองในมิติกาลเทศะที่กว้างขวางและเวลาที่ยาวไกลกว่าปัจจุบันให้ได้ด้วย จริงอยู่บริบทพัฒนาการระหว่างสถาบัน/มหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกัน (เช่น แบ่งสาขาย่อยอาจกลายเป็นจุดเด่นที่แตกต่างกันไปก็ตาม) แต่ในภาพรวมแล้วความรู้ทางวิชาการสังคมศาสตร์เหล่านี้มีลักษณะกระจัดกระจายเป็นส่วนเลี้ยว (fragmentations) และขาดความเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ดังนั้นจึงทำให้ไม่สามารถแสดงถึงคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมที่เผชิญปัญหาต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันได้ดีเท่าที่ควร⁶

สภาพแห่งความรู้สังคมศาสตร์: ความจำเป็นในการแบ่งงานกับ ปัญหาการขาดบูรณาการ

บนพื้นฐานของประสบการณ์การสอนและการทำงานวิจัยการ

⁶ World Social Science Report 2010 : Knowledge Divides นับเป็นการสำรวจบทพวนสถานการณ์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์ในระดับโลก ในรอบ 10 ปี โดยองค์การยูเนสโก และ International Social Science Council ถือว่าประเด็นการแบ่งแยกความรู้ แต่ทว่าขาดการบูรณาการเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่สุด (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and International Social Science Council. Paris: UNESCO, 2010.)

พัฒนามาหลายสิบปี ประกอบกับมีการดำเนินโครงการวิจัย**เครือข่ายแนวคิดคุณภาพสังคม**และความยั่งยืนทางสังคมภายใต้การสนับสนุนของ สกว. มาระยะหนึ่ง ผู้เขียนพอจะสรุปบทเรียนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาสำคัญสำหรับวงการวิชาการสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาในประเทศไทยโดยเฉพาะสถานะของการแยกกันอยู่ของวงการนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในหลากหลายมิติ ได้แก่

1. ความรู้เพื่อการพัฒนาในประเทศไทย โดยเฉพาะในสายสังคมศาสตร์สามารถจัดกลุ่มและแบ่งแยกไปตามสาขาวิชาของผู้เชี่ยวชาญ ขณะเดียวกันก็แบ่งได้ตามกลุ่มผู้เกี่ยวข้องและผู้ใช้ประโยชน์ ความรู้นั้น ๆ โดยเฉพาะการแยกกันบนฐานของความสนใจหรือความเชี่ยวชาญ ซึ่งส่งผลทำให้ต่างฝ่ายต่างแยกกันทำงานในหัวข้อหรือประเด็นที่แต่ละคนสนใจหรือเชี่ยวชาญ กล่าวคือ

ก. ความรู้ประเภทเทคนิคและเครื่องมือ ผู้ที่มีความสนใจมุ่งทิศทางการพัฒนาตามกระแสหลักหรือตามแนวทางของฝ่ายที่ทรงอำนาจ หรือผู้ที่ไม่ตั้งคำถามต่อทิศทางการพัฒนาที่เป็นอยู่ มักจะทำงานไปได้ดีกับความสนใจการวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือเป็นหลัก บ้างก็เน้นการวิจัยเชิงปริมาณ บ้างก็เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ หรือแม้แต่วิธีวิทยาแบบผสม ขณะที่หลีกเลี่ยงไม่ให้ความสำคัญแก่ทักษะเชิงวิพากษ์วิจารณ์ และไม่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่วนหนึ่งเพราะไม่ต้องการสร้างปัญหา หรือเป็นอุปสรรคแก่ความก้าวหน้าของอาชีพการงานของบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ข. ความรู้เชิงทบทวนและวิพากษ์ ส่วนนักวิชาการผู้มีทัศนะเชิงตรวจสอบและวิพากษ์ รวมทั้งที่มีความสนใจเชิงวิพากษ์ทบทวนการพัฒนา ก็มักจะสนใจความรู้เชิงวิพากษ์และรื้อถอน แนวทางและแนวคิด

การพัฒนาอันผิดพลาดในอดีต ความสนใจที่แตกต่างกันและอาจตรงกันข้ามส่งผลให้การสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและนักวิชาการก่อรูปประชาคมที่แยกออกจากกัน

อันที่จริงการแบ่งกันทำงานทางวิชาการ (academic division of labor) เป็นสภาพปกติ แต่หลายกรณีมีการแบ่งแยกความสนใจและให้ความสำคัญแต่เฉพาะกลุ่มที่ให้ความสนใจและผลประโยชน์ที่คล้องจองกันเท่านั้น จึงพัฒนาไปเป็น**สภาพแยกส่วนจากกัน** จนกระทั่งกลายเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ที่แยกขาดและไม่เกี่ยวข้อง แม้แต่นักวิชาการและนักวิจัยที่มีความสนใจในประเด็นปัญหาเดียวกันและอยู่ในสถาบันเดียวกันยังขาด “การสนทนา” ข้อที่น่าสังเกตได้แก่ขาด “การตระหนักรู้” ถึงการมีอยู่ของนักวิชาการวงการอื่น ๆ นอกจากวงการที่ตนเองใกล้ชิดและคุ้นเคยเท่านั้น สถานการณ์เช่นนี้ทำให้เรากล่าวได้ว่า สังคมไทยปัจจุบันยังขาดวงการที่ใช้ความคิดได้เถียงกันด้วยเหตุผล หรืออีกนัยหนึ่งสังคมไทยยังขาดความเป็นชุมชนทางปัญญา

ตารางที่ 1 ประเภทของความรู้กับผู้ใช้

ประเภทของความรู้	ผู้เกี่ยวข้อง – ผู้ใช้ประโยชน์		
	วงวิชาการ ผู้เรียน – ผู้สอน	นอกวงวิชาการ ราชการ/ธุรกิจ/ชุมชน	
	ความรู้เชิงเทคนิค และเครื่องมือ	การสอนการ เรียนวิชาชีพ	นโยบายรณรงค์ ขับเคลื่อนการ จัดการความรู้
	ความรู้เชิงทบทวน และวิพากษ์	วิพากษ์	สาธารณะ

2. ภาพการณ์แยกกันอยู่ของวงวิชาการบนฐานของ “สถาบัน”

อันที่จริงการแบ่งแยกกันทำงานตามสถาบันและตามสาขาวิชาที่ตนเชี่ยวชาญย่อมเป็นความจริงที่เป็นสภาพการแบ่งงานอันเป็นปกติวิสัยของวงวิชาการอยู่แล้ว แต่ประเด็นปัญหาของเรื่องนี้อยู่ที่การแยกกัน **จนขาดจากกัน** และไม่มีการสื่อสารระหว่างกัน ดังจะเห็นได้ว่าที่ผ่านมามะจะเห็นงานวิจัยในลักษณะของ “การทำงานร่วมกัน” ระหว่างนักวิชาการการพัฒนาที่อยู่ต่างสถาบันค่อนข้างน้อย ความแตกต่างในแง่ของภาควิชาหรือสถาบันกลายเป็นสิ่งขวางกั้น หรือ “กำแพงที่มองไม่เห็น” ไม่ใช่เพียงการแบ่งแยกระหว่างมหาวิทยาลัยต่างสถาบันเท่านั้น ประเด็นที่มักจะพูดกันหรือพูดกันยากเพราะใกล้ตัวกันเกินไปคือแม้แต่ภายในมหาวิทยาลัยเดียวกันภาพการณ์แยกกันอยู่ตามภาควิชา - คณะวิชา ก็กลายเป็นสภาพปัญหาที่ยุ่งยาก บางครั้งการแยกขาดเกิดขึ้นจากระดับบนสุดลงไปถึงล่าง แม้ระดับสาขาวิชาในภาควิชาเดียวกันก็ยังมี

3. ภาพการณ์แบ่งแยกระหว่าง “โลกมหาวิทยาลัย (การเรียนการสอน)” “โลกทฤษฎีหรือแนวคิด” กับ “โลกความเป็นจริงทางสังคม” (วงการปฏิบัติในหน่วยงานหรือในองค์กรรวมทั้งในวงการปฏิบัติการพัฒนา) กล่าวคือ

- นักวิชาการส่วนใหญ่ทำหน้าที่สอน การอบรมและการวิจัยตามปกติในรั้วสถาบัน

- ส่วนน้อยกว่าที่มีการเชื่อมโยงกับโลกภายนอกของสถาบัน ในส่วนนี้จำนวนหนึ่งให้ความสนใจในการศึกษาในเชิงแนวคิดหรือทฤษฎีที่มักจะเกิดขึ้นในโลกวิชาการตะวันตกหรือที่อื่น ซึ่งอาจมีบริบททางสังคมหรือสภาพปัญหาหรือความท้าทายที่แตกต่างจากประเทศไทย

ขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจกับโลกรอบตัว นั่นคือสภาพปัญหาหรือความท้าทายทางสังคมที่อยู่รายรอบสถาบันการศึกษา จังหวัดหรือภูมิภาคท้องถิ่นของตน

ภาวการณ์แบ่งแยกดังกล่าวส่งผลต่อการขาดความสนใจ และขาดโครงสร้างที่จะแลกเปลี่ยนในระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคมภายนอก และแม้แต่ในหมู่นักวิชาการในต่างชุมชนภายในมหาวิทยาลัยเดียวกัน การจะพูดถึงศักยภาพเพื่ออนาคตโดยหลีกเลี่ยงไม่พูดถึงความเป็นจริง ข้อนี้น่าจะเกี่ยวกับการชวนให้เดินมุ่งหน้าสู่อนาคตโดยเปิดตาข้างเดียว

4. ภาวการณ์แยกกันอยู่ระหว่างกลุ่มนักวิชาการกับผู้เกี่ยวข้องของตนเองโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกันกับกลุ่มอื่น เช่น นักวิจัยเกี่ยวข้องแต่กับผู้ให้ทุนงานวิจัย หน่วยงานที่ว่าจ้าง กลุ่มผู้ที่ต้องการใช้ผลจากการวิจัยนั้น ซึ่งมีทั้งในประเทศ – นอกประเทศ และทั้งภาครัฐกิจและหน่วยงานราชการและในระยะหลังจะรวมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนด้วย หากเราจัดกลุ่มนักวิชาการ นักวิจัยกับผู้ให้ทุน – ผู้ใช้ผลเป็นกลุ่ม ๆ ในเบื้องต้นเราสามารถจำแนกนักวิชาการที่สนใจทำงานประเด็นการพัฒนาออกเป็น 4 กลุ่ม⁷

⁷ Michael Burawoy. *The World Needs Public Sociology*. แม้ข้อสังเกตของเขาจะเริ่มต้นมาจากการวิพากษ์บริบทวิชาสังคมวิทยาในสหรัฐอเมริกาแต่ก็สะท้อนมุมมองเปรียบเทียบกับแอฟริกาใต้และรัสเซีย แนวคิดนี้นับว่าน่าสนใจและเป็นประโยชน์ในการอภิปรายถกเถียงในบริบทอื่น ๆ ด้วย และ Michael Burawoy and others. (Eds). *Publish Sociology: Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the Profession in the Twenty-first Century*.

ก) วิชาการในรั้วสถาบันมหาวิทยาลัยที่เน้นการสอนทั้งหลักสูตรปกติ และหลักสูตรพิเศษทั้งในและนอกที่ตั้ง และนักวิจัยมืออาชีพที่ทำงานในวงการวิจัยวิชาการ⁸

ข) วิชาการเชิงนโยบาย เช่น งานวิชาการปฏิบัติการพัฒนาและนอกรั้วมหาวิทยาลัย วงการสุขภาวะงานของ TDRI สถาบันคลังสมอง

ค) วิชาการเชิงวิพากษ์ เช่น งานของนักคิดปัญญาชนสาธารณะ บทวิจารณ์ที่ลงในสื่อ วิชาการของสำนักสังคมและสุขภาพ

ง) วิชาการแนวสาธารณะ เช่น การสำรวจประชามติ (โพลล์) วิชาการในสรุปเวทีสาธารณะหลายส่วนก็ครอบคลุมกัน แต่ระยะหลัง ๆ แม้แต่สาธารณะ (Public) ก็มีการแบ่งแยกเป็นวง ๆ เช่น งานสายสมัชชาสุขภาพ สายสมัชชาปฏิรูป ฯลฯ การวิจัยสนับสนุนขบวนการต่อต้านคอร์รัปชัน เป็นต้น

การแบ่งแยกวิชาการแต่ละแนวดังข้างต้น มิได้แยกประเภทกันโดยเด็ดขาดตายตัว วงวิชาการแต่ละวงก็มีการปรับตัวโดยนำเอาแนวทางอื่นมาปฏิบัติประกอบ ทั้งโดยความจำเป็นและโดยสถานการณ์

ตารางที่ 2 สังคมศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน : ประเภท

สังคมศาสตร์แนววิชาการ	สังคมศาสตร์แนวนโยบาย
สังคมศาสตร์แนววิพากษ์	สังคมศาสตร์แนวสาธารณะ

⁸ ในมหาวิทยาลัยมีงานวิจัยที่เรียกกันว่า “บริการวิชาการ” ในมหาวิทยาลัยซึ่งจำนวนมากเป็นการวิจัยแบบว่าจ้างจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งจากภาคเอกชน (Commissioned Research) บางส่วนก็มีลักษณะที่ครอบคลุมประเภท (ก) และ (ข) ไปด้วย

ผลกระทบจากความรุนแรงทางการเมือง : ภาวะแตกแยกและ “อับพาต” ของวงวิชาการสังคมศาสตร์ไทย

ในรอบ 10 ปีมานี้ประเทศไทยต้องเผชิญกับเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองที่ต่อเนื่อง ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพการณ์ของสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาของประเทศไทยไม่น้อยเลย การต่อสู้แย่งชิงอำนาจและความแตกแยกทำให้สภาพแวดล้อมสถาบันการศึกษาไทยในปัจจุบันที่ติดอยู่ในวังวนและกับดักดังกล่าวผลกระทบสืบเนื่องทำให้สภาพปัญหาการแบ่งแยกและภาวะแยกกันอยู่ที่กล่าวถึงข้างต้นยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นไปอีก ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมือง (2548 - ปัจจุบัน) ในประเทศไทยได้ส่งผลมีความสำคัญยิ่ง ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ หากใครได้สังเกตสถานการณ์ในประเทศ คงมีน้อยคนจะเชื่อว่าเรื่องความแตกแยกทางการเมืองนี้เป็นเรื่องชั่วคราวช่วยยาม เพราะผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นต่อเนื่องมาดูจะยาวนานจนถึงปัจจุบัน ในระดับภูมิภาคกรณีเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญยิ่ง ส่วนในระดับชาติความแตกแยกทางการเมืองเหลือง - แดง หรือบางคนเรียกว่าระบอบทักษิณ - ผู้ต่อต้านนั้นทำให้เกิดความแตกแยกอย่างกว้างขวางทุกวงการรวมทั้งในหมู่วงวิชาการ ความพยายามประยุกต์ใช้ความรู้เพื่ออธิบายสถานการณ์เกิดขึ้นทั้งในเมืองหลวงและต่างจังหวัดผ่านการให้ความสำคัญกับเวลาในการเกิดของเหตุการณ์ที่แตกต่างกัน บางคนเน้นเหตุการณ์ความรุนแรงภาคใต้ แม้แต่การพิจารณาถกเถียงเรื่องร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมในปัจจุบันก็ยังขัดแย้งกันในการกำหนดขอบเขตโดยเฉพาะห้วงเวลา บางคนเน้นช่วงภายหลังรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 บางคนเสนอเฉพาะเหตุการณ์ ขณะที่บางคนเสนอนับแต่การเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงภาคใต้ปี 2547 - 2553

ส่วนในเรื่องขอบเขตความครอบคลุมประเภทความผิวนั้นเดิมมีการให้ความสำคัญแก่ประชาชนทุกฝ่ายที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงในเหตุการณ์แต่ละครั้งเหมือนกันก็มีความเคลื่อนไหวนิโทษกรรมแบบ “สุดขั้ว” และ “เหมาเข่ง” ด้วย

สำหรับสถานการณ์ประเทศไทย ผู้เขียนมีความเห็นว่า ภาวะแตกแยกขั้วนี้ แม้จะเกิดขึ้นในระยะเวลาไม่นานถึง 10 ปี แต่น่าสังเกตว่ามีผลกระทบรุนแรง กว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่ง ข้อที่น่าห่วงใยอันเป็นที่มาของการค้นคว้าของบทความนี้ ได้แก่ **กับดักแห่งการผลิตซ้ำทางสังคม (social reproduction)** อันประกอบด้วยปฏิบัติการด้านวาทกรรม และแวดวงการปฏิสัมพันธ์จำกัดวงตนเองและการขาดการสนทนาข้ามกลุ่ม กระบวนการที่ไม่มีการสนทนาไม่มีการแลกเปลี่ยนสื่อสารปกติทำให้เกิดผลเป็นการแบ่งแยกขบวนการพวกใครพวกมันคือผลกระทบได้ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมพวกใครพวกมันจน แม้กระทั่งวงการวิชาการในระดับต่างๆ เป็นอัมพาต ขาดความสามารถในการหันหน้าคิดร่วมกันเพื่อทบทวนสถานการณ์ที่จะหาทางออกเพื่ออนาคต

บันทึกหัดแคลง: พลั้วพธ์จากการเมืองแยกขั้วกับ “ความเสี่ยงใหม่”

ภาวการณ์ในช่วงระยะเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมือง (2549 - 2553)⁹ ทำให้สังคมการเมืองไทยเกิดภาวะแบ่งแยกโดยเป็นไปตามความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน คือตาม

⁹ กฤตยา อาชวนิจกุล. (บรรณาธิการ). **จินตนาการใหม่ทางสังคมวิทยา**. โดยมีวิทยากรผู้ร่วมประชุม ได้แก่ ปราโมทย์ ประสาทกุล อานันท์ กาญจนพันธุ์ สุริชัย หวันแก้ว กฤตยา อาชวนิจกุล ไซยนต์ รัชกุล ยุक्ति มุกดาวิจิตร ชาย โพธิ์สิตา นภาพรณัฏ ะหวานนท์ นวทนัย ศรีรัตน์ และอื่น ๆ

“เลื้อยเหลือง” และขบวนการ “เลื้อยแดง” ขณะที่พื้นที่การเมืองของแต่ละชั่วคึกคักและขยายตัวเข้มข้น และสังคมการเมืองมีลักษณะแยกขั้ว (polarization) อย่างชัดเจน พื้นที่การเสวนาระหว่างกันในสังคมจึงลดลงอย่างรวดเร็วยิ่ง เมื่อมีการต่อสู้กันและความขัดแย้งรุนแรงยิ่งขึ้น มีการเสียชีวิตในการปะทะและปราบปราม ปรากฏว่าพื้นที่ทางวิชาการในการแลกเปลี่ยนประเด็นสาธารณะยิ่งหดแคบเหลือน้อยเต็มทีผลต่อเนื่องการดำเนินต่อว่า และเพิ่มความเกลียดชังต่อกัน ความต่อเนื่องยึดถือของความขัดแย้งทำให้เกิดผลกระทบต่อเนื่องอย่างกว้างขวาง แม้ระยะหลังที่การปะทะกันอย่างรุนแรงจะลดลงแต่ “ภาวะพวกใคร - พวกมัน” ยังดำรงอยู่ในลักษณะที่สังเกตเห็นได้อย่างน้อยที่สุดคือการไม่ยากพูดคุยไม่สนทนากันระหว่างกลุ่มที่คิดต่างกัน¹⁰

แม้ว่าภาวะการณ์ต่อสู้และขัดแย้งอย่างต่อเนื่องจะสืบเนื่องมาจาก “ชั่วอำนาจ” แต่ผลกระทบที่สำคัญได้แก่ความไม่เชื่อใจ - การไม่ไว้วางใจต่อกันแพร่กว้างขวาง ในสังคมการเมืองที่มีสภาพปัญหาช่องว่างแห่งความไว้วางใจกันดังกล่าวข้างต้นเมื่อเผชิญกับ “ตัวแปรแบบเดิม ๆ” ช่องว่างจึงขยายตัวกว้างขึ้น ขณะเดียวกันก็เพิ่มความรู้สึกความแปลกแยกเหินห่างระหว่างกันมีเพิ่มมากขึ้นด้วย โครงสร้างความสัมพันธ์นี้ผลิตซ้ำด้วยการผลิตสร้างและการปรุงแต่งของภาษา ความคิดและภาษาพวก - พรรค ที่มาพร้อมกับการถือครองความถูกต้อง - ความชิงชังและการพยายามเหยียดความคิดอื่น ปัญหาที่ถึงโถม

¹⁰ “แผ่นดินเดียวกันแต่เหมือนอยู่คนละโลก” อันเป็นชื่อหัวข้อใหญ่ของการประชุมสัมมนาสาขาสังคมวิทยาระดับชาติ ครั้งที่ 4 ของคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา เมื่อวันที่ 18-19 มิถุนายน 2555 ที่สะท้อนถึงความพยายามร่วมกันในการพิจารณาเรื่องนี้

ทับถมเข้ามานี้ทำให้ประชาคมวิชาการ (รวมถึงมหาวิทยาลัย) รวมทั้ง สังคมศาสตร์เป็นอัมพาตอ่อนแอ ขาดความสามารถที่จะพิจารณาโจทย์ ความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกันได้ สถานะของวิชาการดังกล่าวเมื่อ สมทบกับการขาดบรรยากาศการทบทวนตรวจสอบตนเองด้วยและจึง ทำให้ขาดความเข้มแข็งในการใช้โอกาสหรือไม่สามารถตอบปัญหาของ สังคมส่วนรวมอย่างเต็มศักยภาพได้

โดยเฉพาะปัญหาทางนโยบายสาธารณะรูปธรรมที่ต้องการ **ความรู้สาธารณะ** อันมิใช่เพียงการถือหางฝ่ายอำนาจการเมือง เช่น ปัญหาการเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมของ “สังคม” และความเดือดร้อนของประชาชนในระดับต่าง ๆ ยิ่งเมื่อจักต้องพิจารณาโครงการ ใหญ่ ๆ เพื่ออนาคต ที่ต้องการวิชาการระดับสูงที่มีความซับซ้อนและเป็น ระบบกว่าที่เคยเป็น ภาวะขาดสมรรถภาพดังกล่าวก็ยิ่งมีความชัดเจน

ผลกระทบอันร้ายแรงจากสภาวะการณดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ **ความอ่อนแอปกเปียกในการแสดงความรับผิดชอบร่วมกันของวง วิชาการต่อประเด็นปัญหาสาธารณะ** ในกรณีเช่นนี้เราสามารถอ้างอิง วลี “ภาวะไร้สมรรถภาพทางจริยธรรม”¹¹ ของสังคมไทยที่พระพรหม- คุณาภรณ์ เคยกล่าวถึงในการวิเคราะห์สังคมในบริบทอื่นแต่มีแง่มุม เทียมเคียงกันได้ไวเช่นกัน

ความขัดแย้ง : ความท้าทายต่อการเจริญสติร่วมกัน

อย่างไรก็ดี ถ้าหากเราพยายามมองโลกในอีกแง่หนึ่งการเกิด ความขัดแย้งในสังคมการเมืองก็สะท้อนความเป็นจริงของสังคมไทยที่มี พัฒนาการ เรื่องนี้สามารถมองในมุมกลับกันได้เช่นกันภาวะความ

¹¹ พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต. คนไทยสู่ยุคไอที. หน้า 48.

ขัดแย้งต่อเนื่องหลายปีและสภาวะช่องว่างถือว่าเป็นสิ่งท้าทายต่อสติสัมปชัญญะของทุกคนและทุกฝ่ายในสังคม ในขณะเดียวกันภาวการณ์ดังกล่าวย่อมสะท้อนถึงความจำเป็นอย่างสูงที่จะหันมาตรวจสอบและทบทวนสถานการณ์ของวิชาการและการวิจัยทางสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน

ประการแรก ความจำเป็นในการปรับทุกข์ว่าสภาพสังคมไทยปัจจุบันมีปัญหาวิกฤตด้านคุณค่าในการอยู่ร่วมกัน และสภาพการขาดการยอมรับนับถือกันในระดับพื้นฐาน อันส่งผลต่อความไร้สมรรถภาพของสังคม

ประการที่สอง เรามี “ปัญหาร่วมกัน” หรือไม่ กล่าวคือความอ่อนแอในการแสดงบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นสืบเนื่องมาจากการขาดการสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

ประการที่สาม การแบ่งแยกการทำงานและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมีความจำเป็น แต่เราเน้นความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ขณะที่ละเลยการบูรณาการความรู้เพื่อแก้ปัญหาในการอยู่ร่วมกันและในการอยู่ร่วมกับโลกและพันพิภพ¹²

ประการที่สี่ ระหว่างสาธารณะที่แตกแยกและประชาคมแตกต่างอยู่นั้น ต้องมี “สะพาน” และ “ตัวกลาง” สิ่งนี้มิอาจเกิดได้เพียงอำนาจของพิธีกรรม ถูกอำนาจบังคับ (ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งตรากฎหมาย “ปรองดอง” ให้ดีพร้อมเพียงไร) หรือมีทုံมเทงบประมาณมากมายมาแก้ไข สำระสำคัญยิ่งก็คือการเสวนาแลกเปลี่ยนบนพื้นฐานของ “การสร้างเชื่อมั่นต่อกันและร่วมกันเพื่อมุ่งอนาคต สิ่งนี้พึงเป็นเงื่อนไข

¹² พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต. การศึกษาทบทวนการวิจัยอนาคตของประเทศไทย.

ขั้นพื้นฐานในการก้าวไปสู่อนาคตร่วมกัน”

ความจำเป็นของยุทธศาสตร์สร้าง “บทสนทนา” ข้ามสาขา ข้าม กลุ่ม - สถาบัน

การขาดการเผชิญกับสภาพปัญหาการแบ่งแยกและภาระ
ความไร้สมรรถภาพในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมดังกล่าว
เป็นอุปสรรคขัดขวางมิให้การปลดปล่อยศักยภาพเป็นไปได้ สาเหตุ
สำคัญคือเราไม่เคยได้พิจารณา “ภาพใหญ่” แห่งภาวะการณ์อย่างจริงจัง
ถ່องแท้จริงกัน เรายังไม่เคยตรวจสอบจุดแข็งและจุดอ่อนของ
สังคมศาสตร์และโดยเฉพาะการวิจัยการวิจัยและการสร้างความรู้

เราจำเป็นต้องก้าวไปไกลกว่าเพียงการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง
วิชาตามแบบที่เคยเป็นมาหรือตามจารีตเดิม ซึ่งเป็นไปอย่างฉาบฉวย
ภายนอกแบบที่เราอาจเรียกว่าเป็นการทูตระหว่างสาขาวิชา ภาวะ
แตกแยกและภาวะต่างคนต่างอยู่อันเชื่อมโยงไปถึงการบกพร่องใน
สมรรถนะความรับผิดชอบต่อสังคมที่กำลังเผชิญภัยคุกคามที่
ยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น สถานการณ์ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบันจึงเรียก
ร้องให้เราเผชิญกับภาวะไร้สมรรถภาพทางจริยธรรมความรับผิดชอบ
ต่อสังคม อันเนื่องมาจากความคับแคบเฉพาะกลุ่ม¹³ และหันมาให้

¹³ แม้แต่ในวงการสำรวจประชามติในหลายประเทศ การเกิดความตระหนักถึงปัญหาร่วม
กัน อันได้แก่ เกิด American Association for Public Opinion Research ตั้งแต่
ราว ค.ศ.1947 และมีการกำหนด Code of Professional Ethic and Practices
(AAPOR Code of Professional Ethic and Practices ที่ http://www.aapor.org/AAPOR_Code_of_Ethics.html. AAPOR. May 2010.) และในแคนาดามี
Standards for Conduct of Government of Canada Public Opinion Research.
Telephone Surveys 2013.

ความสนใจแก่การ “เปิดพื้นที่” ระหว่างกันขึ้นให้ได้ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสนทนาขึ้นในมิติและหัวข้อที่มีความสำคัญอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรม การปฏิรูปสังคม การเมืองและการเรียนรู้ การร่วมกันพิจารณาจึงจะครอบคลุมไปถึง 1. วิธีวิทยาการสร้างความรู้สาขาวิชา และข้ามสาขาวิชา 2. ร่วมกันระหว่างสาขาสังคมศาสตร์ด้วยกันทั้งในสถาบันและนอกสถาบัน (เช่น ในวงธุรกิจและการปฏิบัติการทางสังคม ฯลฯ) 3. กับวงการวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 4. สถาปนาโครงสร้างเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิชาอย่างเป็นกิจลักษณะ และมีความต่อเนื่องให้ได้ ทั้งนี้โดยมีความริเริ่มเชิงสถาบันในระดับและขอบเขตข้ามพื้นที่และข้ามสถาบัน (Translocal institutional initiatives) วัตถุประสงค์ที่มุ่งเสริมความเข้มแข็งแก่การวิจัยทางสังคมศาสตร์ข้ามพรมแดนสาขาวิชา – ข้ามสถาบัน ข้ามพรมแดนท้องถิ่น ข้ามพรมแดนประเทศ และข้ามหุบเขาและกำแพง (ที่มองไม่เห็นซึ่งขวางกั้นและแยกไกลระหว่างเราจากกันให้ได้)

หากพิจารณาบริบทสังคมการเมืองในประเทศและในโลกปัจจุบันในแง่ที่แม้ประเด็นการขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณแผ่นดินต่อการวิจัยของประเทศไทยจะเป็นจริงก็ตาม แต่เรามีความจำเป็นจะต้องพิจารณาเรื่องนี้ในมุมที่กว้างกว่าเดิม กล่าวคือการวิจัยเป็นฐานะระบบการสร้างความรู้และนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหายุ่งยากซับซ้อนที่สังคมเผชิญอยู่ ขณะเดียวกันจำเป็นต้องพิจารณาทั้งในมิติปริมาณและในมิติคุณภาพ (หัวข้อและเนื้อหา) ตามนัยนี้การพิจารณาการวิจัยและ “การแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ในฐานะ “สะพาน” ระหว่างประชาคมและ “ระหว่างสาขาวิชา” จึงมีความสำคัญควบคู่กันด้วยเป็นต้น

- กฤตยา อาชวนิชกุล. (บรรณาธิการ). (2554). **จินตนาการใหม่ทางสังคมวิทยา.**
นครปฐม : สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต. (2541). **การศึกษาทบทวนการวิจัยอนาคต
ของประเทศไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2555) **คนไทยสู่ยุคไอที.** กรุงเทพฯ : ธรรมะอินเตอร์เน็ต
วอลเลจส์ไต์น, อิมมานูเอล และคณะ. (2541). **เปิดโลกสังคมศาสตร์.**
แปลโดยสมัย อาภาภิรม พิษณุ พงษ์สวัสดิ์ และสุริชัย หวันแก้ว.
กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Beck, U., A. Giddens and Scott Lash.(1994). **Reflexive Modernization:
Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social
Order.** Cambridge: Polity Press.
- Burawoy, Michael. The World Needs Public Sociology. **Sociologisk
tidsskrift.** Vol.12, 2004, 255-275.
- Burawoy, Michael and others. (Eds.). (2007). **Publish Sociology :
Fifteen Eminent Sociologists Debate Politics and the
Profession in the Twenty-first Century.** London: University
of California.
- Communique of the 2009 World Conference on Higher Education.
(2009). **The New Dynamic of Higher Education and
Research For Societal Change and Development.** 8 July
**UNESCO Global Forum on Rankings and Accountability
in Higher Education : Uses and Misuses.** (2011). May 16.
- Wallerstein, Immanuel. (2011). **Unthinking Social Science: The
Limits of Nineteenth-Century Paradigms.** Philadelphia:
Temple University Press.